

# STUDIEPLAN



## Natur- og kulturbasert entreprenørskap

**Fagskoletilbud 30 fagskolepoeng**

Gjennomføres på deltid over ett år

**Stuedsteder:**

**Hvam videregående skole**

**Mære landbruksskole**

## INNHold

1 informasjon .....	3
1.1 Innledning .....	3
1.2 Natur- og kulturbasert næringsutvikling og kompetansebehov .....	3
1.3 Samarbeid med næringslivet .....	4
1.4 Målgrupper for studiet .....	5
1.5 Begrepsavklaringer .....	5
1.6 Læringsutbytte .....	6
1.7 Opptakskrav .....	8
1.8 Skjematisk oversikt over emner og innhold i studiet.....	10
2 Organisering og arbeidskrav .....	11
2.1 Skjematisk gjennomføringsmodell .....	11
2.2 Undervisningsformer og læringsaktiviteter .....	12
2.3 Veiledning og refleksjon.....	12
2.4 Mappevurdering.....	13
2.5 Responstid og tilbakemelding.....	13
2.6 Refleksjonsnotat .....	13
2.7 Tverrfaglig fordypningsoppgave .....	13
2.8 Litteratur og tekniske hjelpemidler.....	14
2.9 Evaluering av studiet .....	14
3 Vurdering og eksamen .....	15
3.1 Vurderingsgrunnlag .....	15
3.2 Vurderingsformer .....	15
3.3 Karakterskala .....	15
3.4 Vurderingskriterier .....	16
4 Sluttokumentasjon.....	17
4.1 Vitnemål .....	17
4.2 Karakterutskrift.....	17
4.3 Tilknytningskrav for utstedelse av vitnemål.....	17
4.4 Eksamensordning.....	17
5 Emnebeskrivelse med tilhørende læringsutbytte .....	18

5.1	Emne 1: Bedriftsutvikling.....	18
5.2	Emne 2: Næringsutvikling innen natur- og kulturbaserte næringer .....	22
5.3	Emne 3: Tverrfaglig fordypningsoppgave.....	25
6	Læringsutbytte – samlet oversikt.....	27
7	Litteraturoversikt.....	33

# 1 INFORMASJON

## 1.1 Innledning

Fagskolen Innlandet og Hvam videregående skole har tatt initiativ til å utvikle et fagskoletilbud innenfor natur- og kulturbasert entreprenørskap.

Innen alle former for næringsvirksomhet er økt kunnskap et verktøy for å få god og sikker drift. Denne utdanningen legger hovedfokus på å utvikle næringsvirksomhet med basis i natur- og kulturbaserte råvarer og stedlige resurser. Markedsnærhet og utvikling av kortreiste produkter og tjenester er fortrinn og særegenheter som skal danne basis for studiet.

Landbruks- og matmeldinga (St. meld. 9 2011-2012) peker på at god rekruttering, et høyt kunnskapsnivå og videreutvikling av kunnskapssystemene er av avgjørende betydning for at landbruks- og matsektoren skal nå vedtatte landbrukspolitiske mål. Gode kunnskapssystemer er nødvendige for å fremme konkurransevne i alle verdikjeder og for å sikre en framtidsrettet næring der bærekraftig produksjon og alternativ bruk lokale ressurser står sentralt. Gjennom forvaltningsreformen har fylkeskommunene fått et utvidet ansvar for rekruttering og kompetanseheving på landbruks- og matområdet. Sammen med ansvaret for videregående opplæring og fagskolene har fylkeskommunene dermed gode muligheter for å utvikle en helhetlig utdannings- og kompetansepolitikk som tar høyde for ulike regionale behov. Fylkesoverskridende samarbeid er i mange tilfeller en forutsetning for å få til gode regionale utdanningstilbud.

Fagskolenes opplæringstilbud i Norge er omfattende. Disse utdanningene skal være tilpasset samfunnets behov innen svært mange typer fagkompetanse. Etter at utdanning av agroteknikere ble avvirket har ikke landbruket og landbruksrelaterte næringer hatt utdanninger på fagskolenivå i noen større utstrekning. Landbruk og annen natur- og kulturbasert næringsutvikling er, og vil være, kompetansekrevede. Framtidas landbruk vil ha bønder som har spesialisert seg innenfor ulike fagområder, og dette studiet skal gi næringsdrivende, fagarbeidere og deres rådgivere spisskompetanse innen utvikling og gjennomføring av landbruksbaserte næringer utover tradisjonelt jord- og skogbruk. I tillegg skal studiet gi tilbud til andre i lokalmiljø som ønsker å starte egen virksomhet basert på natur- og kulturressurser, men som ikke har en direkte relasjon til en landbrukseiendom.

Fagskoletilbudet «Natur- og kulturbasert entreprenørskap» er et halvt års studie som gjennomføres som ett ett-årig deltidsstudium ved Hvam videregående skole eller Mære landbruksskole. Studiet er utviklet i et samarbeid mellom Fagskolen Innlandet, Akershus fylkeskommune, Hvam videregående skole og Mære landbruksskole.

## 1.2 Natur- og kulturbasert næringsutvikling og kompetansebehov

Mangesysleri har i lang tid vært sentrale deler av næringsutviklingen på den norske landsbygda. Ulike former for «nye» landbruksbaserte næringer vil med stor sannsynlighet være sentrale deler av det framtidige norske landbruket. Parallelt vil det utvikles næringer som ikke vil ha noen direkte tilknytning til landbruket, men likevel vil flere av disse næringene drives i kombinasjon med tradisjonelt landbruk. I ØF-rapporten «*Evaluering av landbruksutdanningen på videregående nivå og vurdering av behovet for fagskoler innen landbruket*» (Østlandsforskning ØF-rapport 5/2014) er behovet for

fagskoleutdanning drøftet. Rapportens anbefaling er at de studiene som var under arbeid da rapporten ble ferdigstilt burde startes og i etterkant vurdere behovet for flere studier. Entreprenørskap i landbruket var et anbefalt studie. Det påpekes også at det er en positiv utvikling når det gjelder å styrke fagskoletilbudet innen landbruket, og at fagskolene gir studentene mulighet til å bedre sine praktiske og teoretiske kunnskap og ferdigheter.

*Senter for bygdeforskning* gjennomførte i 2006 en undersøkelse i Trøndelagsfylkene, og en av konklusjonene her var at det å drive med «nye» landbruksbaserte næringer representerer *en orientering inn i landbruket*, og ikke en orientering ut av landbruket. Det påpekes at gårdsbruk som gir mulighet for å kombinere tradisjonell produksjon med andre typer næringer kan oppleves som mer attraktive å drive videre. Bygdeforskning gjennomfører også trendundersøkelser i norsk landbruk. Trendundersøkelsen 2012 for Oslo og Akershus viser at bøndene i fylket produserer et mangfold av tjenester - som leiekjøring, vedproduksjon, gårdssag, utleie av lokaler, bygningsarbeider, utleie av jakt- og fiskeretter, opplevelsestilbud/guiding/gardsturisme, bygdeservice, inn på tunet og ulike former for rådgiving. 47 % av de med annen næring oppga at inntekten herfra hadde økonomisk betydning. Tilsvarende situasjon vil vi anta vil være også for bynære områder i de øvrige fylkene på Sør-Østlandet.

Masteroppgaven «Grønt reiseliv på Romerike. Hva hemmer og hva fremmer?». (Gry - Heidi Ruud, UMB 2009) peker på flere faktorer som var hemmende for utvikling på området, bl.a. kompetansemangel i veilednings- og støtteapparatet, mangel på markedsføringskompetanse i næringa, mangel på kompetanse om opplevelsesproduksjon og at prising av produkter opplevdes som vanskelig.

Utøvere av natur- og kulturbaserte næringer vil ha ulike behov for kompetanse, men god økonomi- og regnskapsforståelse vil være en kompetansemessig fellesnevner. Mange vil også ha behov for kompetanseheving innenfor områdene entreprenørskap. Natur- og kulturbaserte næringer favner et faglig bredt og mangfoldig kompetanseområde, men mange vil ha sitt utgangspunkt i foredling av lokale råvarer og stedlige ressurser. Kompetansebehovet knyttet til disse ressursene må derfor ha en bred og åpen faglig tilnærming. Det vil blant annet være knyttet til hvordan man utvikler noe som i utgangspunktet er en idé til å bli en bærekraftig bedrift. Kompetansebehovet vil også være knyttet til kunnskap om de ulike råvarene og ressursene, og hvordan disse kan utvikles til lønnsom næring.

### 1.3 Samarbeid med næringen

Studiet er utviklet i samråd med representanter for aktuelle næringsorganisasjoner, som Hanen Viken, Inn på tunet Akershus SA, Utmarksavdelingen i Akershus og Østfold og Bygdeservice. I tillegg har fagpersoner knyttet til Fylkesmannen i Oslo og Akershus, landbruksavdelingen og Ressurssenteret for eldre landbruksbygg deltatt i arbeidet. Det er gjennomført flere bransjemøter gjennom prosessen, som innspillsmøte, miniseminar og møte i referansegruppe. Studieplanen har også vært ute på høring hos aktører og organisasjoner innenfor landbruks- og naturbasert næringsutvikling for å sikre at studiet har nødvendig yrkesrelevans og bransjeforankring. Innhold i studiet er dermed godt forankret i næringsas behov. Det er også skrevet samarbeidsavtaler med næringsorganisasjoner og – virksomheter for gjennomføring av studiet.

## 1.4 Målgrupper for studiet

Natur- og kulturbasert entreprenørskap er en yrkesrettet høyere utdanning. Studentene har etter endt utdanning spesialkompetanse innen entreprenørskap, utvikling og drift av natur- og kulturbaserte næringer basert på stede egne natur- og kulturressurser utover tradisjonelt jord-, skog- og hagebruk. De har kunnskap om å lede små og mellomstore bedrifter, samt salg og markedsføring.

### Studiet retter seg mot;

- ❖ Næringsdrivende/kommende næringsdrivende som ønsker høyere yrkesutdanning i entreprenørskap i natur- og kulturbaserte næringer.
- ❖ Ansatte/framtidig ansatte i rådgivingsapparatet innenfor landbrukstilknyttet næringsvirksomhet og natur- og kulturbasert næringsutvikling
- ❖ Fagarbeidere innen natur- og kulturbasert næring
- ❖ Faglærere/miljøarbeidere/fagarbeidere på videregående nivå.

## 1.5 Begrepsavklaringer

De mest sentrale begrepene i utdanningen er her beskrevet og klargjort, slik at den faglige forståelsen som utdanningen legger i begrepene er konkretisert.

### Natur- og kulturbasert næringsutvikling

I studieplanen benytter vi begrepet natur- og kulturbasert næringsutvikling. Med dette mener vi næringsvirksomhet utover tradisjonell landbruksproduksjonen og virksomhet i tilknytning til øvrige natur- og kulturressurser i lokalsamfunnet.

### Entreprenørskap

Vi benytter wikipedias definisjon: *Entreprenørskap* er å etablere og/eller utvikle en ny forretningsmessig virksomhet. En person som viser entreprenørskap omtales gjerne som gründer eller entreprenør, og innehar evner og kompetanse innen innovasjon, finansiering og forretning. Bærekraftighet ut fra etterspørsel og positiv balanse mellom kostnader og produksjon er sentralt.

### Bærekraft

Brundtlandrapportens (1987) forståelse legges til grunn, der *bærekraftig utvikling* (sustainable development) defineres som «en utvikling som imøtekommer behovene til dagens generasjon uten å redusere mulighetene for kommende generasjoner til å dekke sine behov». En slik forståelse forutsetter samordning av miljømessige, sosiale og økonomiske mål i planlegging og handling, samt bevaring av viktige natur- og kulturverdier.

### Begreper i planverket

<b>Emne</b>	Minste resultatbærende enhetene som gir uttelling i form av fagskolepoeng. Skal vurderes helhetlig med en enkelt karakter (emnekarakter).
<b>Fagskolepoeng</b>	Betegnelse på enhet for omfang i fagskoleutdanningen. Et års fulltidsstudium utgjør 60 fagskolepoeng.

<b>Kunnskaper</b>	Forståelse av teorier, fakta, begreper, prinsipper, prosedyrer innenfor fag, fagområder og/eller yrker.
<b>Ferdigheter</b>	Evne til å anvende kunnskap til å løse problemer og oppgaver. Det er ulike typer ferdigheter – kognitive, praktiske, kreative og kommunikative ferdigheter.
<b>Generell kompetanse</b>	Evne til å anvende kunnskap og ferdigheter på selvstendig vis i ulike situasjoner gjennom å vise samarbeidsevne, ansvarlighet, evne til refleksjon og kritisk tenkning i studier og yrke.
<b>Læringsutbytte</b>	Det en person vet, kan og er i stand til å gjøre som et resultat av en læringsprosess. Læringsutbytte er beskrevet i kategoriene kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse.
<b>Tema</b>	Underinndeling av et emne. Skal ikke gis karakter.
<b>Kandidat/student</b>	I studieplanen anvendes kandidat hvor det beskrives hva studenten skal kunne etter endt utdanning.

## 1.6 Læringsutbytte

Et læringsutbytte er en beskrivelse av hva en kandidat vet, kan og er i stand til å gjøre som resultat av en læringsprosess. Læringsutbyttebeskrivelsene i henhold til kravene i det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket for livslang læring er inndelt i kunnskap, ferdighet og generell kompetanse. For denne fagskoleutdanningen ligger læringsutbyttebeskrivelsene på nivå 5.1 i kvalifikasjonsrammeverket:

Kunnskap Nivå 5.1:	Kandidaten: <ul style="list-style-type: none"> <li>- har kunnskap om begreper, prosesser og verktøy som anvendes innenfor et spesialisert fagområde</li> <li>- har innsikt i relevant regelverk, standarder, avtaler og krav til kvalitet</li> <li>- har bransjekunnskap og kjennskap til yrkesfeltet</li> <li>- kan oppdatere sin yrkesfaglige kunnskap</li> <li>- forstår egen bransjes betydning i et samfunns- og verdiskapingsperspektiv</li> </ul>
Ferdigheter Nivå 5.1:	Kandidaten: <ul style="list-style-type: none"> <li>- kan anvende faglig kunnskap på praktiske og teoretiske problemstillinger</li> <li>- kan anvende relevante faglige verktøy, materialer, teknikker og uttrykksformer</li> <li>- kan finne informasjon og fagstoff som er relevant for en yrkesfaglig problemstilling</li> <li>- kan kartlegge en situasjon og identifisere faglige problemstillinger og behov for iverksetting av tiltak</li> </ul>
Generell kompetanse Nivå 5.1:	Kandidaten: <ul style="list-style-type: none"> <li>- har forståelse for yrkes- og bransjeetiske prinsipper</li> <li>- har utviklet en etisk grunnholdning i utøvelsen av yrket</li> <li>- kan utføre arbeidet etter utvalgte målgruppers behov</li> <li>- kan bygge relasjoner med fagfeller og på tvers av fag samt med eksterne grupper</li> <li>- kan utvikle arbeidsmetoder, produkter og/eller tjenester av relevans for yrkesutøvelsen</li> </ul>

## **Overordna læringsutbyttebeskrivelse for natur- og kulturbasert entreprenørskap;**

Læringsutbyttet for de enkelte emnene er beskrevet under hvert enkelt emne senere i dette dokumentet, og en oversikt over alle læringsutbyttene er dessuten samlet i vedlagt tabell. Læringsutbyttet er konkretisert i forhold til kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse. Denne fagskoleutdanningen bygger på en helhetlig forståelse for kompetansebehovet innen natur- og kulturbasert næringsutvikling.

### **Kunnskaper**

Kandidaten

- ❖ har kunnskap om begreper, prosesser og verktøy som anvendes innenfor natur- og kulturbasert bedriftsutvikling og næringsutvikling
- ❖ har innsikt i sentrale lover, forskrifter, standarder, avtaler og krav ved etablering og utvikling av næringer basert på lokale natur- og kulturressurser
- ❖ har kunnskap om næringsetablering og næringsutvikling innen natur- og kulturbaserte næringer
- ❖ kan oppdatere sin yrkesfaglige kunnskap innenfor natur- og kulturbasert entreprenørskap
- ❖ forstår bransjens ansvar og samfunnets behov for å ivareta de lokale natur- og kulturressurser egenart og miljøverdi

### **Ferdigheter**

Kandidaten

- ❖ kan anvende faglig kunnskap på praktiske og teoretiske problemstillinger innenfor natur- og kulturbasert næringsetablering og næringsutvikling
- ❖ kan anvende relevante verktøy for bedriftsutvikling innen natur- og kulturbaserte næringer, herunder relevante digitale og nettbaserte verktøy
- ❖ kan finne informasjon og fagstoff som er relevant for å etablere, lede og utvikle natur- og kulturbaserte næringer både på aktuelle nettsider og gjennom relevante fagmiljøer
- ❖ kan kartlegge og utarbeide enkel dokumentasjon knyttet til økonomisk og miljømessig optimalisering og produksjonsmessig kvalitetssikring av produkter innen natur- og kulturbaserte næringer

### **Generell kompetanse**

Kandidaten

- ❖ har utviklet forståelse og respekt for problemstillinger som påvirker og sikrer en bærekraftig ressursbruk i hele verdikjeden fra idéutvikling, via produksjon til salg
- ❖ har utviklet en etisk grunnholdning til ivaretagelse av de stedegne natur- og kulturressurser, lokalsamfunnets kvaliteter og de særegne krav og behov som stilles fra de ulike bruker- og kjøpergrupper
- ❖ kan utvikle produksjonen og tilbudet av varer og tjenester til aktuelle målgrupper, og innenfor de faglige og etiske rammer og krav som kreves
- ❖ kan bygge relasjoner til fagfeller og fagmiljø innenfor natur- og kulturbaserte næringer, samt finne relevante samarbeidsløsninger
- ❖ kan utvikle arbeidsmetoder og tilpasse sine produkter til de ulike bruker- og kundegrupper



## 1.7 Opptakskrav

Fagskoleutdanning bygger på videregående opplæring eller tilsvarende realkompetanse, jfr. Fagskolelovens § 1.

Opptakskravet til studiet er en av følgende alternativer;

- ❖ Fullført og bestått videregående opplæring, utdanningsprogram Naturbruk eller Service og samferdsel
- ❖ Realkompetanse, se eget punkt under

### Realkompetansevurdering

Søkere kan også tas opp til studiet på bakgrunn av realkompetansevurdering.

Søker må ha minst fem års relevant yrkespraksis og/eller skolegang. Vurderingen baseres på gjeldende utdanningsprogram i videregående opplæring for utdanningen. Det må også kunne dokumenteres tilstrekkelig grunnlag i felles allmenne fag tilsvarende læreplanene i VG 1 og VG 2 i yrkesfaglige utdanningsprogram.

Relevant for realkompetansevurdering:

- Yrkeserfaring innen utvikling og/eller drift av egen næringsvirksomhet
- Utdanning innen forvaltning/drift (entreprenørskap) VG2 innen naturbruk, eller tilsvarende utdanning innen andre utdanningsprogram

Studiet er delt inn i emner. Det er også mulig for studenten å søke om fritak for et eller flere emner dersom de kan dokumentere at de har tilsvarende kompetanse fra før.

Søkere kan ta hvert enkelt emne for seg og får, ved gjennomført og bestått emne, karakterutskrift for det gjennomførte emnet.

### Opptak, poengberegning, vurdering og rangering av søkere:

Opptak, poengberegning og rangering gjøres av en egen opptaksnemnd, som består av fagskolens avdelingsledere og rektor. Rektor leder opptaksnemnda.

Ved realkompetansevurdering utvides opptaksnemnda med kvalifisert faglærer fra utdanningen det søkes til.

## Poengberegning

Kategori/poenggrunnlag	Poeng	Beregnet poeng
Fullført og bestått videregående opplæring innen fagområdet	100 p	
Minst 5 års relevant praksis uten fagbrev, og med realkompetanse i felles allmenne fag, tilsvarende læreplanene i VG 1 og VG 2 i yrkesfaglige studieretninger	100 p	
Kan dokumentere gjennomføring av fag-/svenneprøve etter opptaksfristen	100 p	
Fagbrev utover minstekravet, poeng pr. fagbrev	50 p	
Fagprøve med "bestått meget godt"	25 p	
Praksis utover det generelle grunnlag for opptak	1 p per mnd.	
Gjennomsnittlig karakterpoeng i alle fag på VG 2 og tverrfaglig eksamen	Multipliseres med 10	
	<b>SUM</b>	

### Kunngjøring av opptak

Det vises til Opptakskontorets rutiner, under fanen "søkning" på <http://www.fagskoleopptak.no>.

## 1.8 Skjematisk oversikt over emner og innhold i studiet

	Tema	Fagskolepoeng	Uker Timer
<b>Emne 1</b>	<b>Bedriftsutvikling</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Næringsutvikling og næringsetablering</li> <li>• Strategi og ledelse</li> <li>• Forretningsmodell</li> <li>• Økonomistyring</li> <li>• Marked og markedsføring</li> </ul>	<b>15</b>	<b>19 uker 373 t</b>
<b>Emne 2</b>	<b>Næringsutvikling innen natur- og kulturbaserte næringer</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Kartlegging av natur- og kulturbaserte ressurser</li> <li>• Bruk av natur- og kulturbaserte ressurser</li> <li>• Utvikling av natur- og kulturbaserte ressurser</li> </ul>	<b>10</b>	<b>13 uker 252 t</b>
<b>Emne 3</b>	<b>Tverrfaglig fordypningsoppgave</b> Fordypningsoppgaven skal være tverrfaglig og praktisk rettet. Selvvalgt tema. <b>Inkl. laboratorieøvelser</b>	<b>5</b>	<b>6 uker 135 t  + 20 t</b>
<b>Sum</b>		<b>30</b>	<b>38 uker 780 t</b>

## 2 ORGANISERING OG ARBEIDSKRAV

Studiet «Natur- og kulturbasert entreprenørskap» er et 19 ukers heltidsstudium (30 fagskolepoeng) som gjennomføres over ett skoleår som deltidsstudium over 38 uker, tilsvarende to semestre, totalt 780 timer.

Studiet består av totalt 10 samlinger, fordelt på 8 2-dagers (torsdag-fredag) og 2 3-dagers (torsdag - lørdag) samlinger. I tillegg er det en obligatorisk laboratorieøvelse i felt.

I tillegg kommer eventuelle studieturer og sertifiseringskurs (HMS).

Fagskolen Innlandet benytter Fronter som læringsplattform og dokumentasjon.

### 2.1 Skjematisk gjennomføringsmodell

**Fordeling av timer for hvert emne (Retningsgivende)**

Navn emne	Undervisning	Veiledning i grupper	Individuell veiledning	Selvstudium	Timer/emne
<b>Bedriftsutvikling (15 stp)</b>	93	75	37	168	373
<b>Næringsutvikling innen natur- og kulturbaserte næringer (10 stp)</b>	63	50	25	114	252
<b>Tverrfaglig fordypningsoppgave (5 stp)</b>	34	27	14	60	135
<b>Lab.øvelse</b>					20
<b>Sum timer</b>	190	152	76	342	780

Undervisningen vil dels foregå ved tradisjonell klasseromsundervisning, gruppearbeid og felles diskusjoner, oppgavearbeid, befaringer/ekskursjoner, veiledning, og laboratorieøvelser ute i felt.

Laboratorieøvelser skal bestå av ett mindre prosjekt som beskrives og godkjennes av lærer i forkant av selve gjennomføringen. Øvelsen skal foregå hos en utøvende bedrift/rådgivningstjeneste med virksomhet innenfor relevante områder. Det er utviklet egne retningslinjer for gjennomføring av obligatorisk øvelse.

Fordelingen av de ulike arbeidsformene (samlingsbasert undervisning og veiledning, nettbasert veiledning, laboratorieøvelser og selvstudium) vil baseres på emnenes fagskolepoeng.

Hver samling har sin individuelle timeplan.

Nettstøttet undervisning og veiledning vil bli brukt som et supplement til samlingsbasert undervisning.

## 2.2 Undervisningsformer og læringsaktiviteter

Studiet legger opp til varierte undervisningsformer og læringsaktiviteter for at studentene skal oppnå beskrevet læringsutbytte. Det legges videre til rette for at studentene aktivt kan bygge på sine tidligere erfaringer og kan reflektere over disse gjennom møtet med relevante eksempler, problemstillinger og teori. De valgte undervisningsformene og læringsaktivitetene skal bidra til at studentene utvikler evne til samarbeid og økt forståelse og respekt for andres fagfelt. Valg av læringsaktiviteter er gjort ut fra at studiet er en videreutdanning og spesialisering i et praktisk utøvende yrke.

I alle emner skal studenten arbeide med obligatoriske arbeidskrav. Arbeidskravene er utformet som skriftlige eller muntlige oppgaver og er relatert til sentrale temaer innen studiets emner. Arbeidskravene utføres både individuelt og i gruppe. Arbeidskrav er obligatoriske skriftlige oppgaver, refleksjonsnotater, loggføring og muntlig framføring.

Det vil bli brukt ulike pedagogiske tilnæringsmåter, og studentene medvirker i beslutningsprosessene i forbindelse med gjennomføringen av studiet.

I gjennomføringen av studiet legges det vekt på en praktisk tilnærming til de teoretiske temaene og arbeidsformer som krever aktiv deltakelse fra studentene. Utdanningen inneholder en blanding av forelesninger, veiledning ved arbeid i grupper og individuell veiledning.

Kommunikasjonsplattformen Fronter brukes til å administrere studiet og til å formidle oppgaver og prosjekter til studentene. Studentene legger inn sine besvarelser og prosjekter i egne studentmapper (se pkt. om mappemetodikk nedenfor). I tillegg gis det veiledning mellom samlingene og oppfølging av den enkelte student. Plattformen brukes også som studentenes møteplass og diskusjonsforum mellom samlingene.

Studentene gis nødvendig opplæring i bruk av Fronter og oppgaveskriving ved studiestart. Studentene har tilgang til brukerstøtte gjennom hele studiet.

Det er et krav om deltakelse ved alle samlinger, ekskursjoner og laboratorieøvelser. Ved fravær har studenten ansvar for å innhente tapt undervisning. Det er oppmøteplikt på minst 80 % av studietiden. Ved forfall plikter studentene å melde fra til teamleder. Det vises til Kvalitetsreglement 3.2.1 Reglement for studenter ved FI.

## 2.3 Veiledning og refleksjon

I studentens arbeid med oppgaveløsning, prosjektarbeid og laboratorieøvelser vil det bli gitt individuell veiledning både underveis og på innlevert oppgaver. Det vil bli gjennomført via Fronter, Skype ol, samt på samlingene. I tillegg kan det i samråd med studentene fastsettes tidspunkt for veiledning. En søker å tilpasse utdanningen etter studentenes behov og forutsetninger, uten at kravet til utdanningens læringsutbytte endres.

Skolen legger til rette for kontinuerlig å øke kvaliteten på undervisningen og dermed fremme studentenes læreprosess og faglige kunnskaper. I praksis betyr dette at studenten oppøves til kritisk tenking og refleksjon over de valg av løsninger som foreslås benyttet.

## 2.4 Mappevurdering

Mappe er en systematisk samling av refleksjonsnotater, oppgaver, rapporter og logger. Studentene har mulighet til å forbedre produktene gjennom hele emnet slik at det er studentenes samlede kompetanse ved slutten av opplæringen som skal danne grunnlaget for sluttvurderingen. Mindre prøver som skal sikre at studentene har tilegnet seg faktakunnskaper, gis bestått/ikke bestått og tas normalt ikke inn i mappen.

Mappen vil for dette studiet være en samling elektroniske dokumenter. Innlevert mappe og oppfylling av arbeidskrav er en forutsetning for at sluttvurdering kan gjennomføres (Se KS-dok 1.5.1.1 Vurderingsarbeidet ved FI).

## 2.5 Responstid og tilbakemelding

Fis KS-rutine 1.3.2 Rutine for drift av nettbaserte utdanninger med samlinger beskriver dette slik:

- Lærerne har ansvar for å følge de overordnede studieplanene som gjelder for studiene.
- Planlegging og tilpassing av undervisningsmaterieell, oppdrag og linker slik at studentene kan nå det læringsutbyttet som gjelder for studiet. Distribusjon av læringsobjekter (Camtasia e.l.) gjøres i Fronter.
- Innleveringsoppgaver skal legges ut i Fronter senest **4 uker** før innleveringsfristen utløper. Lærerne svarer på henvendelser fra grupper/studenter fortrinnsvis **innen to arbeidsdager**. For avtalte innleveringer får studentene tilbakemelding normalt i løpet av **to uker**
- Undervisning/veiledning på samlinger.  
Samlingen må bestå av en variasjon av undervisning/forelesning, prosjektarbeid, veiledning, praktiske øvinger, prøver og gruppearbeid.
- Kontakt med studentene/gruppene. Som hovedregel skal det være ett nettmøte mellom lærer og studenter hver uke mellom samlingene. Dette kan for eksempel være undervisning eller veiledning (nettmøte) som gjennomføres via ClassLive, Skype eller telefon. Relevante opptak fra ClassLive legges ut i Fronter. Alle temaer i emnene skal inngå i nettmøtene etter en oppsatt plan.

## 2.6 Refleksjonsnotat

Etter hvert emne skal studentene levere et individuelt refleksjonsnotat om sine tanker rundt oppnådd læringsutbytte i forhold til egen innsats og den veiledning som blir gitt. Refleksjonsnotatet vil være bestått ved innlevering.

## 2.7 Tverrfaglig fordypningsoppgave

Gjennomføring av en tverrfaglig og praktisk fordypningsoppgave med selvvalgt tema inngår i studiet (Emne 3). Oppgave kan gjennomføres individuelt eller i et samarbeid mellom to studenter.

Dette skal gi studenten innsikt i prosjektarbeid som metode og gi trening i å formulere problemstilling, planlegge, organisere, gjennomføre og evaluere et prosjekt / en oppgave. (Se KS-dok 1.3.3 Hovedprosjekt i tekniske fag).

## 2.8 Litteratur og tekniske hjelpemidler

Det vil bli lagt vekt på at studentene skal lære seg å finne fram i bøker, tidsskrift og på internett. Litteraturliste/utstyrsliste blir fremlagt studentene ved skolestart. Studentene må disponere egen bærbar PC og Office-pakke, med nærmere angitt spesifikasjoner. Studentene må ha grunnleggende basisferdigheter innen bruk av PC som verktøy. Informasjon om nødvendig programvare blir gitt ved melding om opptak.

Det er i dag noe begrenset tilgang på tilpasset lærestoff. Det skal derfor også benyttes oppdaterte fagartikler og faktablad som hentes fra relevante fagmiljøer (som Matmerk, Hanen, Innovasjon Norge, m. fl.) på deres nettsider. Det er en oversikt over kjernelitteratur som skal benyttes under de ulike emnene. I tillegg blir det lagt ut relevante artikler, faktaark mm. i Fronter. Det søkes generelt å bruke nyeste kunnskap og kilder.

## 2.9 Evaluering av studiet

Hensikten med evalueringsordningen er å gi studentene, lærerne og fagskolen regelmessig informasjon om undervisningens kvalitet i forhold til studentens faglig og personlig utvikling.

Etter hvert teoriemne og etter fordypningsoppgaven avsettes det tid til formativ evaluering/prosessevaluering. Dette gjennomføres ved at studentene svarer på spørreskjemaer.

Ved slutten av fullført studium avsettes tid til sluttvurdering av hele studiet.

## 3 VURDERING OG EKSAMEN

### 3.1 Vurderingsgrunnlag

Det skal foretas en helhetlig vurdering av kompetansen (kunnskap, ferdighet og generell kompetanse) som studenten har tilegnet seg gjennom hele studiet. Dette gjøres i henhold til de enkelte emner og oppsatte rammer for studiekraft og fastsatte kriterier. Det settes en emnekarakter for hver av emnene 1 og 2. Emne 3 Tverrfaglig fordypningsoppgave danner grunnlag for eksamen og emnekarakter i emne 3. Vurderingsarbeidet bygger på FI's rutine for Vurderingsarbeidet ved FI, rutine 12.1 i KS-systemet.

### 3.2 Vurderingsformer

- Mappevurdering som metode
- Karakterskalaen A-F

### 3.3 Karakterskala

En kvalitativ beskrivelse av de enkelte karaktertrinn legges til grunn for karaktersetting. Den skal beskrive kjennetegn på grad av måloppnåelse for kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse. Studenten skal kunne omsette teoretisk kunnskap til handlingskompetanse.

Karakterskalaen synliggjør studentens kompetansenivå som betegnes med en bokstavkarakter. Det skal benyttes bokstavkarakter fra A til F. Karakteren A er beste karakter, og E er dårligste karakter for å bestå eksamen. Karakteren F innebærer at eksamen ikke er bestått.

Karakter	Betegnelse	Generell, ikke fagspesifikk beskrivelse av vurderingskriterier
A	Fremragende	Fremragende prestasjon som klart utmerker seg. Studenten viser svært god vurderingsevne og stor grad av selvstendighet.
B	Meget god	Meget god prestasjon. Studenten viser meget god vurderingsevne og selvstendighet.
C	God	Jevnt god prestasjon som er tilfredsstillende på de fleste områder. Studenten viser god vurderingsevne og selvstendighet på de viktigste områdene.
D	Nokså god	En akseptabel prestasjon med noen vesentlige mangler. Studenten viser en viss grad av vurderingsevne og selvstendighet.
E	Tilstrekkelig	Prestasjonen tilfredsstillende minimumskravene, men heller ikke mer. Studenten viser liten vurderingsevne og selvstendighet.
F	Ikke bestått	Prestasjon som ikke tilfredsstillende de faglige minimumskravene. Studenten viser både manglende vurderingsevne og selvstendighet.

Karakterskalaen synliggjør studentens kompetansenivå som betegnes med en bokstavkarakter. Det skal benyttes bokstavkarakter fra A til F. Karakteren A er beste karakter, og E er dårligste karakter for å bestå. Karakteren F innebærer at emnet/eksamen ikke er bestått. Hvordan emnene vurderes er nærmere beskrevet under hvert emne.



### 3.4 Vurderingskriterier

1. Faglig innhold	Oppgaven viser at studenten har et godt faglig innhold gjennom teoretiske vurderinger koblet sammen med praktisk erfaring.
2. Kunnskap	Oppgaven viser at studenten kan anvende teori på en praktisk og relevant måte. Oppgaven viser at studenten reflekter rundt egne valg for å løse problemstillingen. Kunnskapen anvendes og dokumentere benyttede kilder i teksten og litteraturlisten.
3. Selvstendighet og drøfting	Oppgaven viser at studenten foretar selvstendige vurderinger og viser evne til å analysere og tolke på bakgrunn av faglige refleksjoner. Sammenheng mellom teori og praksis belyses.
4. Ethiske overveielser	Oppgaven viser at studenten belyser og drøfter etiske momenter knyttet til problemstillingen.
5. Fremstilling	Oppgaven har god skriftlig fremstilling med et klart og entydig språk. Den er hensiktsmessig oppbygd og følger retningslinjer for oppgaveskriving. Den anvendte litteratur og andre kilder refereres nøyaktig og korrekt både i teksten og i litteraturlisten.

## 4 SLUTTDOKUMENTASJON

### 4.1 Vitnemål

Etter fullført og bestått utdanning utstedes et vitnemål. Med tanke på internasjonal bruk, skal vitnemålet også merkes med begrepet *Vocational Diploma* (VD).

Vitnemålet omfatter de emner som inngår i utdanningen med emnets omfang i fagskolepoeng og de karakterer som er oppnådd. Beskrivelse av tverrfaglig fordypningsoppgave vi også framgå.

### 4.2 Karakterutskrift

For studenter som kun gjennomfører deler av et fagskolestudium, utstedes det karakterutskrift når en eller flere emner etter avtale er fullført.

Etter fullført, men ikke bestått, fagskoleutdanning utstedes det også karakterutskrift.

### 4.3 Tilknytningskrav for utstedelse av vitnemål

For at det skal kunne utstedes vitnemål for fullført utdanning, må hele studiet være fullført og eksamen være avlagt og bestått ved Fagskolen Innlandet i tråd med utdanningsplanen. Studiets 30 fagskolepoeng skal være avlagt ved en og samme fagskole for å få utstedt et gyldig vitnemål.

Vurderingen skal fremme en kontinuerlig læringsprosess, utvikling og fremdrift i utdanningen hos studentene. Studentene skal gis mulighet til å forbedre seg underveis i løpet og derved erfare at den første kunnskapen i et emne vil kunne suppleres med ny kunnskap. Studentene skal kunne reflektere over egen innsats og framgang i emnene og slik oppnå en helhetlig forståelse.

Vurdering skjer på en slik måte at skolen best mulig kan vurdere om studentene har oppnådd læringsutbyttet for utdanningen.

### 4.4 Eksamensordning

Studenter som har fullført og bestått alle arbeidskrav innen studiets emner og godkjent skriftlig tverrfaglig fordypningsoppgave kan framstilles for muntlig eksaminering.

Det gis én eksamenskarakter. Denne er basert på:

- Skriftlig tverrfaglig fordypningsoppgave
- Muntlig presentasjon med påfølgende høring/eksaminasjon

Det vises til Fagskolen Innlandets KS-rutine 1.5.3.1 Eksamensavvikling for utfyllende bestemmelser rundt organiseringen og avvikling av eksamen.

## 5 EMNEBESKRIVELSE MED TILHØRENDE LÆRINGSUTBYTTE

### 5.1 Emne 1: Bedriftsutvikling

<b>Emne 1 - innhold</b>	<b>Bedriftsutvikling består av følgende temaer:</b> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Næringsetablering og næringsutvikling</li> <li>2. Strategi og ledelse. Forretningsmodell</li> <li>3. Økonomistyring</li> <li>4. Marked og markedsføring</li> </ol>
<b>Tema 1</b>	<b>Næringsetablering og næringsutvikling</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>· Krav til etablering og avvikling av virksomheter</li> <li>· Utvikling av forretningsidéer</li> <li>· Rådgivingstjenestene – næringsutvikling</li> <li>· Offentlige ordninger knyttet til næringsetablering og næringsutvikling</li> <li>· Sentrale lover, forskrifter og retningslinjer innen natur- og kulturbaserte næringer</li> <li>· HMS, KSL, arbeidsmiljølov, revisjon og internkontroll</li> </ul>
<b>Tema 2</b>	<b>Strategi og ledelse. Forretningsmodell</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>· Kreative prosesser</li> <li>· Ledelse og motivasjon</li> <li>· Forretningsidé og produktutvikling</li> <li>· SWOT. Ressursidentifikasjon og ressursutvikling</li> <li>· Forretningsmodell</li> <li>· Etikk og kvalitetssikring</li> <li>· Organisasjonsformer</li> <li>· Støtteapparat og nettverk</li> </ul>
<b>Tema 3</b>	<b>Økonomistyring</b> Økonomi og finansiering <ul style="list-style-type: none"> <li>· Kostnader</li> <li>· Kalkulasjon</li> <li>· Investeringer og likviditet</li> <li>· Kapitalbehov og finansiering</li> <li>· Risikovurdering</li> <li>· Forholdet mellom privatøkonomi og bedriftsøkonomi</li> <li>· Juridiske rammer; skatterett, MVA-loven</li> </ul> <b>Regnskap</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>· Resultat- og likviditetsbudsjett</li> <li>· Prinsipper for regnskapsføringen, forståelse av skatteregnskap og driftsregnskap.</li> <li>· Fakturering</li> <li>· Nøkkeltall for lønnsomhet, finansiell stilling og likviditet</li> </ul>

<p><b>Tema 4</b></p>	<p><b>Marked og markedsføring</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>· Marked og målgrupper</li> <li>· Markedsundersøkelser</li> <li>· Markeds mål</li> <li>· Merkevarebygging</li> <li>· Konkurransetortrinn, herunder prising og prisstrategi</li> <li>· Markedsføring</li> </ul>
<p><b>Arbeidskrav</b></p>	<p><b>Obligatoriske oppgaver og innleveringer</b></p> <p>Oppgave 1: Strategi og ledelse. Oppgave 2: Forretningsmodell. Oppgave 3: Bedriftsøkonomi. Oppgave 4: Marked og markedsføring.</p> <p>Innlevering: Logg etter gjennomførte ekskursjoner og bedriftsbesøk. Innlevering: Refleksjonsnotat etter gjennomført emne.</p> <p>I tillegg:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>· Studenten skal dokumentere gjennomført praktisk HMS-kurs</li> <li>· Det er obligatorisk deltakelse på ekskursjoner/befaringer og bedriftsbesøk</li> <li>· Etter en forelesningsrekke kan det gis en test/innleveringsoppgave for å sikre at studenten har tilegnet seg nødvendig faktakunnskap</li> </ul>
<p><b>Vurderingsform</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>· Det gjennomføres mappevurdering. Vurderingsmappa skal inneholde obligatoriske oppgaver, logg og refleksjonsnotat. Underveisvurdering er en muntlig samtale</li> <li>· Dokumentasjonen skal vurderes av faglærer. Faglærer gir studenten tilbakemelding</li> <li>· Det gis en slutt karakter i emnet som baseres på innholdet i vurderingsmappa</li> </ul>
<p><b>Litteratur</b></p>	<p>Hjertnes, Frode (2009): Markedsføring, organisasjon og leing for LØM-fagene. Fagbokforlaget. ISBN 978-82-450-0815-9</p> <p>Innovasjon Norge (2012): Forretningsmodell; <a href="http://www.innovasjon norge.no/no/grunder/ideutvikling/slik-lager-du-en-forretningsmodell/#.VLjWq2fwvDA">http://www.innovasjon norge.no/no/grunder/ideutvikling/slik-lager-du-en-forretningsmodell/#.VLjWq2fwvDA</a></p> <p>Knutsen, Heidi (2011): Utsyn over norsk landbruk. Tilstand og utviklingstrekk. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning. ISBN 978-82-7077-807-2.</p> <p>Sending , Aage (2009): Økonomistyring for LØM-fagene. Fagbokforlaget. ISBN 978-82-450-0867-8</p>

## Læringsutbytte for Emne 1: Bedriftsutvikling

### Kunnskaper

Kandidaten har

- god oversikt over og en presis forståelse av faguttrykk som brukes innen økonomistyring
- kunnskap om hvordan en unik forretningsidé kan utvikles
- kunnskap om krav til etablering, drift/utvikling og avvikling av næringsvirksomhet
- kunnskap om, og kan begrunne, ulike strategivalg ut fra valgt produksjon, samt ulike markeder innen natur- og kulturbaserte næringer
- innsikt i sentrale lover og forskrifter som gjelder for næringsdrivende innen natur- og kulturbaserte næringer
- innsikt i HMS og øvrige kvalitetskrav (f.eks. KSL-standarder)
- kunnskap om ulike finansieringsformer og virksomhetens finansieringsbehov på kort og lang sikt
- kjennskap til etiske dilemmaer knyttet til forvaltning av natur- og kulturressurser
- kunnskap om sentrale begreper og virkemidler i markedsføring av et produkt
- kjennskap til relevante nettverk, organisasjoner og digitale nettverk innen nye natur- og kulturbaserte næringer
- kunnskap om segmentering av et marked og valg av målgruppe

Kandidaten kan

- oppdatere sin yrkesfaglige kunnskap innen bedriftsutvikling, entreprenørskap og produksjon av landbruksbaserte varer og tjenester

### Ferdigheter

Kandidaten kan

- vurdere en bedrifts investeringsbehov og bedriftens likviditet
- vurdere en bedrifts kapitalbehov og mulige finansieringsmåter
- beregne og vurdere sentrale nøkkeltall for lønnsomhet
- benytte foretakets økonomiske oversikter, som regnskap og balanse, til å vurdere foretakets næringsvirksomhet i forhold til målsettingene
- finne og nytte relevant informasjon, regler og lover for å utvikle landbruksrelatert næringsvirksomhet og benytte denne kunnskapen i ulike rådgivings- og beslutningssituasjoner
- finne og nytte aktuelle digitale nettsider, som Brønnøysundregistrene, Innovasjon Norge, Altinn
- finne fram til aktuelle rådgiver-/fagmiljø innenfor ulike spesialfelt og selv nytte disse
- kartlegge og identifisere bedriftens styrke, svakheter, muligheter og trusler, og vurdere mulige tiltak for å møte disse
- finne fram til og anvende relevante støttefunksjoner for etablering og drift av natur- og kulturbaserte næring, herunder nettbasert informasjon og søkerprosedyrer hos offentlig institusjoner, som Innovasjon Norge

**Generell  
kompetanse**

Kandidaten har

- forståelse for etiske dilemmaer innen både tradisjonelt landbruk og andre natur- og kulturbaserte næringer, og hvordan disse påvirker bl.a. bruk av arealer og bygningsmasse
- kunnskap og ferdigheter knyttet til miljø- og kulturmessige forhold som gir grunnlag for framtidsrettede og gode etiske beslutninger
- evne til å samarbeide med offentlig og privat rådgivingstjeneste, som landbruksrådgiving, Matmerk, Hanen og andre spesialiteters organisasjoner, herunder nettbaserte tjenester og salgskanaler
- evne til å bygge nettverk, inkludert digitale nettverk, med aktuelle samarbeidspartnere innen produksjon og salg knyttet til natur- og kulturbaserte produksjoner

Kandidaten kan

- som bedriftsleder utvikle gode arbeidsmetoder for virksomheten, herunder kunne benytte aktuelle digitale hjelpemidler
- tilby produkter som tilfredsstillter kjøpers forventinger og krav knyttet til kvalitet

## 5.2 Emne 2: Næringsutvikling innen natur- og kulturbaserte næringer

<b>Emne 3 - innhold</b>	<b>Næringsutvikling innen natur- og kulturbaserte næringer</b> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Kartlegging av natur- og kulturbaserte ressurser</li> <li>2. Bruk av natur- og kulturbaserte ressurser</li> <li>3. Utvikling av natur- og kulturbaserte ressurser</li> </ol>
<b>Tema 1</b>	<b>Kartlegging av natur- og kulturbaserte ressurser</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>· Kartlegging av natur- og kulturbaserte ressurser</li> <li>· Vurdering av ressurser, materielle og immaterielle</li> <li>· Ivaretagelse av natur- og kulturens egenart og egenverdi ved utvikling av ressurser</li> <li>· Strategivalg</li> </ul>
<b>Tema 2</b>	<b>Bruk av natur- og kulturbaserte ressurser</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>· Vern og forvaltning av norsk natur og kultur</li> <li>· Produksjon og salg av natur- og kulturbaserte varer og tjenester</li> <li>· Standarder og godkjenningsordninger</li> <li>· Sentrale lover og forskrifter</li> </ul>
<b>Tema 3</b>	<b>Utvikling av natur- og kulturbaserte ressurser</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>· Forretningsutvikling</li> <li>· Se og vurdere markedsmulighetene for natur- og kulturbaserte varer og tjenester</li> <li>· Nye markeder og nye salgskanaler</li> <li>· Nettverksbygging og samarbeid</li> <li>· Kvalitetssikringsystemer, Helse, Miljø og Sikkerhet</li> <li>· Etikk</li> </ul>
<b>Arbeidskrav</b>	<b>Obligatoriske oppgaver og innleveringer</b> Oppgave 1: HMS, Helse, Miljø og Sikkerhet Oppgave 2: Nye markeder og nye salgskanaler Oppgave 3: Markedsundersøkelse og rådgiving  Innlevering: Logg etter gjennomførte ekskursjoner og bedriftsbesøk Innlevering: Refleksjonsnotat etter gjennomført emne  I tillegg <ul style="list-style-type: none"> <li>· Det er obligatorisk deltakelse på ekskursjoner/befaringer og bedriftsbesøk</li> <li>· Etter en forelesningsrekke kan det gis en test/innleveringsoppgave for å sikre at studenten har tilegnet seg nødvendig faktakunnskap</li> </ul>
<b>Vurderingsform</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>· Det skal gjennomføres mappevurdering. Vurderingsmappa skal inneholde obligatoriske innleveringsoppgaver og refleksjonsnotat. Underveisvurdering gjennomføres som en muntlig samtale</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>· Dokumentasjonen skal vurderes av faglærer. Faglærer gir studenten tilbakemelding</li> <li>· Det gis en sluttarakter i emnet som baseres på innhold i vurderingsmappa</li> </ul>
<b>Litteratur</b>	<p>Gunnarson, Jan og Blohm, Olle (2009). Det Gode Vertskap, ISBN 978-82-519-2444-3</p> <p>Innovasjon Norge. Håndbok i omdømme- og merkevarebygging;  <a href="http://www.innovasjon norge.no/PageFiles/70635/11215_infoh%C3%A5ndbok_web.pdf">http://www.innovasjon norge.no/PageFiles/70635/11215_infoh%C3%A5ndbok_web.pdf</a></p> <p>Innovasjon Norge. Aktuelle virkemidler til videreutvikling av en eksisterende virksomhet eller i arbeidet med utvikling av ny ide innenfor landbruksbasert virksomhet  <a href="http://innovasjon norge.no/no/Landbruk/">http://innovasjon norge.no/no/Landbruk/</a></p>

### Læringsutbyttebeskrivelse for Emne 3: Næringsutvikling innen natur- og kulturbaserte næringer

<b>Kunnskaper</b>	<p>Kandidaten har</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Kunnskap om metoder for kartlegging av natur- og kulturbaserte ressurser</li> <li>• kunnskap om vern og forvaltning av norsk natur og kultur</li> <li>• kjennskap til relevante lover og forskrifter som omhandler forvaltning og bruk av natur- og kulturressurser, herunder ulike standarder og godkjenningsordninger</li> <li>• kjennskap til relevante lover og forskrifter for produksjon og salg av natur- og kulturbaserte varer og tjenester, som produksjon og salg av lokale matvarer, Inn på tunet-tjenester, økoturisme, naturveiledning og -guiding</li> <li>• forståelse for eldre bygningers kulturmessige verdi og kunne nytte disse ved utvikling av en unik forretningsidé</li> <li>• kjennskap til ulike landbruksbaserte produkter for salg til urbane miljø, der i blant maskinbaserte tjenester og salg av egen og andres landbruksfaglige kompetanse</li> <li>• kjennskap til ulike markeder og nye salgskanaler</li> </ul> <p>Kandidaten kan</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• benytte den fagrelevante kompetansen som finnes i aktuelle kompetansemiljøer og nettverk</li> </ul>
-------------------	--



<b>Ferdigheter</b>	<p>Kandidaten kan</p> <ul style="list-style-type: none"><li>• vurdere og tilpasse produktets kvalitet/egenart opp imot markedets etterspørsel og betalingsvillighet</li><li>• med basis i lokale natur- og kulturressurser, utvikle kvalitetsprodukter til aktuelle målgrupper</li><li>• utvikle og bruke kvalitetssikringssystemer for planlegging og kontroll av produksjonen</li><li>• anvende relevante standarder og godkjenningsordninger innen forvaltning av natur- og kulturressurser</li><li>• anvende relevante standarder og godkjenningsordninger innen vare- og tjenesteproduksjon, som lokal mat, inn på tunet, guiding og økoturisme</li><li>• vurdere eldre bygningers tilstand og ulike behov for tiltak</li><li>• kartlegge og vurdere mulighet for vare- og tjenesteleveranser</li></ul>
<b>Generell kompetanse</b>	<p>Kandidaten kan</p> <ul style="list-style-type: none"><li>• utvikle en bevisst holdning til å ivareta natur- og kulturens egenart og egenverdi i utvikling av lokale varer og tjenester</li><li>• vurdere nytten av nettverksbygging og samarbeid med andre</li><li>• utvikle gode arbeidsmetoder</li><li>• reflektere over egen faglig utøvelse og justere denne ved behov</li></ul>

### 5.3 Emne 3: Tverrfaglig fordypningsoppgave

<b>Emne 3 - innhold</b>	<b>Tverrfaglig fordypningsoppgave</b> Skriftlig tverrfaglig fordypningsoppgave med selvvalgt tema, med påfølgende muntlig framstilling og høring.
<b>Tema</b>	Emnet skal være selvvalgt og inneholde elementer fra studieplanens øvrige emner. Studenten skal bli bevisst egen kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse og nytte både teori og praktisk erfaring.  Studentene skal gjennom fordypningsarbeidet vise refleksjon over både teori og erfaringsbasert kunnskap. Fordypningsarbeidet kan gjennomføres individuelt eller sammen med en medstudent. Ved samarbeid er begge studentene ansvarlig for oppgavens totale innhold.
<b>Arbeidskrav</b>	<b>Obligatoriske oppgaver og innleveringer</b> I emne 3 Tverrfaglig fordypningsoppgave skal studenten i gruppe (maks 2 studenter) eller individuelt skrive en fordypningsoppgave, som etterfølges av en individuell muntlig eksaminasjon. Studenter som har fått godkjent og bestått skriftlig del av eksamen kan framstilles for muntlig eksaminering.  I tillegg <ul style="list-style-type: none"> <li>· Det er obligatorisk deltakelse på ekskursjoner/befaringer og bedriftsbesøk</li> <li>· Etter en forelesningsrekke kan det gis en test/innleveringsoppgave for å sikre at studenten har tilegnet seg nødvendig kunnskap</li> </ul>
<b>Vurderingsform</b>	Skriftlig del vurderes av hovedveileder og sensor og gir en karakterantydning før gjennomføring av muntlig eksaminasjon. Eksamen vurderes med karakteren A-F, der karakteren A er beste karakter. Studenten må ha karakteren E for å få bestått.  Følgende gjelder for fastsetting av endelig karakter etter gjennomført muntlig eksaminasjon: <ul style="list-style-type: none"> <li>· Oppjustering av karakter: Studenten tar på eget initiativ opp svakheter ved skriftlig del og utdypet eller tilføyer vesentlige momenter.</li> <li>· Ingen endring av karakter: Studenten har en god presentasjon og svarer godt på spørsmål fra lærer/sensor.</li> <li>· Nedjustering av karakter: Studenten svarer lite utfyllende, kan ikke svare eller svarer feil på spørsmål fra lærer/sensor</li> </ul> Dersom det ved muntlig eksamen kommer frem alvorlige mangler på kunnskap eller manglende innsikt i den skriftlige del, kan dette føre til karakteren F (ikke

	<p>bestått). Ikke bestått kan gis til tross for god karakterantydning på den skriftlige delen av eksamen.</p> <p>Hovedveileder og sensor fastsetter den endelige karakteren og studenten blir meddelt dette umiddelbart.</p> <p>Begrunnelse for endelig karakter fastsatt etter muntlig eksamen må fremsettes umiddelbart etter at karakter er meddelt. Eventuell klage på karakter følger rutine 1.5.3.5 Klage på sensurvedtak, eksamen. Dersom studenten klager på karakter og får medhold i klagen, må han/hun gå opp til ny muntlig eksamen.</p>
<b>Litteratur</b>	Dalland, Olav (2012) Metode og oppgaveskriving. Gyldendal Norske Forlag AS ISBN 978-82-05-42398-5

### Læringsutbyttebeskrivelse for Emne 3: Tverrfaglig fordypningsoppgave

<b>Kunnskaper</b>	<p>Kandidaten har</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• kunnskap om prosjektarbeid som metode</li> <li>• kunnskap om hvordan aktuell teori skal knyttes opp mot oppgavens innhold</li> <li>• kunnskap om drift og utvikling av lønnsom næring basert på natur- og kulturressurser</li> </ul>
<b>Ferdigheter</b>	<p>Kandidaten kan</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• nytte teoretisk kunnskap og praktisk erfaring og reflektere rundt den i sin yrkesutøvelse</li> <li>• kan bruke relevante kartleggings- og planleggingsverktøy for utvikling av lønnsom næringsvirksomhet</li> <li>• kan dokumentere arbeidsprosess og sluttprodukt</li> </ul>
<b>Generell kompetanse</b>	<p>Kandidaten kan</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• planlegge og gjennomføre tverrfaglige oppgaver</li> <li>• vise forståelse for yrkes- og bransjeprinsipper knyttet til etikk, miljø og økonomi</li> </ul>

## 6 LÆRINGSUTBYTTE – SAMLET OVERSIKT

### Overordnet læringsutbytte, nivå 5.1 - Kunnskap

Kandidaten:

- har kunnskap om begreper, prosesser og verktøy som anvendes innenfor et spesialisert fagområde
- har innsikt i relevant regelverk, standarder, avtaler og krav til kvalitet
- har bransjekunnskap og kjennskap til yrkesfeltet
- kan oppdatere sin yrkesfaglige kunnskap
- forstår egen bransjes betydning i et samfunns- og verdiskapingsperspektiv

Lærings- utbytte	Overordnet læringsutbytte for hele studiet. Kandidaten har	Læringsutbytte for de ulike emnene (tallet i parentes referer til emnenummer). Kandidaten har
<b>Kunnskaper</b>	❖ har kunnskap om begreper, prosesser og verktøy som anvendes innenfor natur- og kulturbasert bedriftsutvikling og næringsutvikling	<ul style="list-style-type: none"> <li>• god oversikt over og en presis forståelse av faguttrykk som brukes innen økonomistyring (1)</li> <li>• kunnskap om hvordan en unik forretningsidé kan utvikles (1)</li> <li>• kunnskap om sentrale begreper og virkemidler i markedsføring av et produkt (1)</li> <li>• kjennskap til ulike markeder og nye salgskanaler (2)</li> <li>• kunnskap om prosjektarbeid som metode (4)</li> </ul>
	❖ har innsikt i sentrale lover, forskrifter, standarder, avtaler og krav ved etablering og utvikling av næringer basert på lokale natur- og kulturressurser	<ul style="list-style-type: none"> <li>• innsikt i lover og forskrifter som gjelder for næringsdrivende innen natur- og kulturbaserte næringer (1)</li> <li>• innsikt i HMS- og øvrige kvalitetskrav (f. eks KSL-standarder) (1)</li> <li>• kjennskap til relevante lover og forskrifter som omhandler forvaltning og bruk av natur- og kulturressurser, herunder ulike standarder og godkjenningsordninger (2)</li> <li>• kjennskap til relevante lover og forskrifter for produksjon og salg av natur- og kulturbaserte varer og tjenester, som produksjon og salg av lokale matvarer, Inn på tunet-tjenester, økoturisme, naturveiledning og –guiding (2)</li> </ul>
	❖ har kunnskap om næringsetablering og næringsutvikling innen natur- og kulturbaserte næringer	<ul style="list-style-type: none"> <li>• har kunnskap om krav til etablering, drift/ utvikling og avvikling av næringsvirksomhet (1)</li> <li>• kunnskap om, og kan begrunne, ulike strategivalg ut fra valgte produksjoner av varer og tjenester samt ulike markeder innen natur- og kulturbaserte næringer (1)</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kunnskap om ulike finansieringsformer og virksomhetens finansieringsbehov på kort og lang sikt (1)</li> <li>• Kunnskap om segmentering av et marked og valg av målgruppe (1)</li> <li>• kjennskap til ulike landbruksbaserte produkter for salg til urbane miljø, der i blant maskinbaserte tjenester og salg av egen og andres landbruksfaglige kompetanse (2)</li> <li>• Kunnskap om metoder for kartlegging av natur- og kulturbaserte ressurser (2)</li> <li>• kunnskap om hvordan aktuell teori skal knyttes opp mot prosjektets innhold (3)</li> <li>• kunnskap om drift og utvikling av lønnsom næring basert på natur- og kulturressurser (3)</li> </ul>
❖ kan oppdatere sin yrkesfaglige kunnskap innenfor natur- og kulturbasert entreprenørskap	<ul style="list-style-type: none"> <li>• oppdatere sin yrkesfaglige kunnskap innen forretningsutvikling, entreprenørskap og produksjon av landbruksbaserte varer og tjenester (1)</li> <li>• kjennskap til relevante nettverk, organisasjoner og digitale nettverk innen nye natur- kulturbaserte næringer (1)</li> <li>• benytte den fagrelevante kompetansen som finnes i aktuelle kompetansemiljøer og nettverk (2)</li> </ul>
❖ forstår bransjens ansvar og samfunnets behov for å ivareta de lokale natur- og kulturressurser egenart og miljøverdi	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kjennskap til etiske dilemmaer knyttet til forvaltning av natur- og kulturressurser (1)</li> <li>• kunnskap om vern og forvaltning av norsk natur og kultur (2)</li> <li>• forståelse for eldre bygningers kulturmessige verdi og kunne nytte disse ved utvikling av en unik forretningsidé (2)</li> </ul>

### Overordnet læringsutbytte, nivå 5.1 - Ferdigheter

Kandidaten:

- kan anvende faglig kunnskap på praktiske og teoretiske problemstillinger
- kan anvende relevante faglige verktøy, materialer, teknikker og uttrykksformer
- kan finne informasjon og fagstoff som er relevant for en yrkesfaglig problemstilling
- kan kartlegge en situasjon og identifisere faglige problemstillinger og behov for iverksetting av tiltak

Lærings- utbytte	Overordnet læringsutbytte for hele studiet. Kandidaten kan	Læringsutbytte for de ulike emnene (tallet i parentes referer til emnenummer). Kandidaten kan
Ferdigheter	❖ kan anvende faglig kunnskap på praktiske og teoretiske problemstillinger innenfor natur- og kulturbasert næringsetablering og næringsutvikling	<ul style="list-style-type: none"> <li>• vurdere en bedrifts investeringsbehov og bedriftens likviditet (1)</li> <li>• vurdere en bedrifts kapitalbehov og mulige finansieringsmåter (1)</li> <li>• vurdere og tilpasse produktets kvalitet/egenart opp imot markedets etterspørsel og betalingsvillighet (2)</li> <li>• med basis i lokale natur- og kulturressurser, utvikle kvalitetsprodukter til aktuelle målgrupper (2)</li> </ul>
	❖ kan anvende relevante verktøy for bedriftsutvikling innen natur- og kulturbaserte næringer, herunder relevante digitale og nettbaserte verktøy	<ul style="list-style-type: none"> <li>• beregne og vurdere sentrale nøkkeltall for lønnsomhet (1)</li> <li>• bruke relevante kartleggings- og planleggingsverktøy for utvikling av lønnsom næringsvirksomhet (3)</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>❖ kan finne informasjon og fagstoff som er relevant for å etablere, lede og utvikle natur- og kulturbaserte næringer både på aktuelle nettsider og gjennom relevante fagmiljøer</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• finne og nytte relevant informasjon, regler og lover for å utvikle landbruksrelatert næringsvirksomhet og benytte denne kunnskapen i ulike rådgivings- og beslutningssituasjoner (1)</li> <li>• finne og nytte aktuelle digitale nettsider, som Brønnøysundregistrene, Innovasjon Norge, og Altinn (1)</li> <li>• finne fram til aktuelle rådgiver-/fagmiljø innenfor ulike spesialfelt og selv nytte disse (1)</li> <li>• finne fram til og anvende relevante støttefunksjoner for etablering og drift av natur- og kulturbaserte næringer, herunder nettbasert informasjon og søkerprosedyrer hos offentlig institusjoner, som Innovasjon Norge (1)</li> <li>• utvikle og bruke kvalitetssikringssystemer for planlegging og kontroll av produksjon (2)</li> <li>• anvende relevante standarder og godkjenningsordninger innen forvaltning av natur- og kulturressurser (2)</li> <li>• anvende relevante standarder og godkjenningsordninger innen vare- og tjenesteproduksjon, som lokal mat, inn på tunet, guiding og økoturisme (2)</li> <li>• vurdere eldre bygningers tilstand og ulike behov for tiltak (2)</li> <li>• kartlegge og vurdere mulighet for vare- og tjenesteleveranser (2)</li> </ul>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>❖ kan kartlegge og utarbeide enkel dokumentasjon knyttet til økonomisk og miljømessig optimalisering og produksjonsmessig kvalitetssikring av produkter innen natur- og kulturbaserte næringer</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kartlegge og identifisere bedriftens styrke, svakheter, muligheter og trusler, og vurdere mulige tiltak for å møte disse (1)</li> <li>• benytte foretakets økonomiske oversikter, som regnskap og balanse, til å vurdere foretakets næringsvirksomhet i forhold til målsettingene (1)</li> <li>• nytte teoretisk kunnskap og praktisk erfaring og reflektere rundt den i sin yrkesutøvelse (3)</li> <li>• kan dokumentere arbeidsprosess og sluttprodukt (3)</li> </ul>

### Overordnet læringsutbytte, nivå 5.1 - Generell kompetanse

Kandidaten:

- har forståelse for yrkes- og bransjeetiske prinsipper
- har utviklet en etisk grunnholdning i utøvelsen av yrket
- kan utføre arbeidet etter utvalgte målgruppers behov
- kan bygge relasjoner med fagfeller og på tvers av fag samt med eksterne grupper
- kan utvikle arbeidsmetoder, produkter og/eller tjenester av relevans for yrkesutøvelsen

Lærings- utbytte	Overordnet læringsutbytte for hele studiet Kandidaten har	Læringsutbytte for de ulike emnene (tallet i parentes referer til emnenummer) Kandidaten har
<b>Generell kompetanse</b>	❖ har utviklet forståelse og respekt for problemstillinger som påvirker og sikrer en bærekraftig ressursbruk i hele verdikjeden fra idéutvikling, via produksjon til salg	<ul style="list-style-type: none"> <li>• planlegge og gjennomføre tverrfaglige prosjekt (3)</li> <li>• kunnskap og ferdigheter knyttet til miljø- og kulturmessige forhold som gir grunnlag for framtidsrettede og gode etiske beslutninger (1)</li> </ul>
	❖ har utviklet en etisk grunnholdning til ivaretagelse av de stedegne natur- og kulturressurser, lokalsamfunnets kvaliteter og de særegne krav og behov som stilles fra de ulike bruker- og kjøpergrupper	<ul style="list-style-type: none"> <li>• forståelse for etiske dilemmaer innen både tradisjonelt landbruk og andre natur- og kulturbaserte næringer, og hvordan disse påvirker bl.a. bruk av arealer og bygningsmasse (1)</li> <li>• utviklet en bevisst holdning til å ivareta natur- og kulturens egenart og egenverdi i utvikling av lokale varer og tjenester (2)</li> <li>• vise forståelse for yrkes- og bransjeprinsipper knyttet til etikk, miljø og økonomi (3)</li> </ul>
	❖ kan utvikle produksjonen og tilbudet av varer og tjenester til aktuelle målgrupper, og innenfor de faglige og etiske rammer og krav som kreves	<ul style="list-style-type: none"> <li>• tilby produkter som tilfredsstiller kjøpers forventinger og krav knyttet til kvalitet (1)</li> </ul>



	<ul style="list-style-type: none"> <li>❖ kan bygge relasjoner til fagfeller og fagmiljø innenfor natur- og kulturbaserte næringer, samt finne relevante samarbeidsløsninger</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• evne til å samarbeide med offentlig og privat rådgivningstjeneste, som landbruksrådgiving, Matmerk, Hanen og andre spesialiteters organisasjoner, herunder nettbaserte tjenester og salgskanaler (1)</li> <li>• evne til å bygge nettverk, inkludert digitale nettverk, med aktuelle samarbeidspartnere innen produksjon og salg knyttet til natur- og kulturbaserte produksjoner (1)</li> <li>• vurdere nytten av nettverksbygging og samarbeid med andre om produksjon, markedsføring og salg (2)</li> </ul>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>❖ kan utvikle arbeidsmetoder og tilpasse sine produkter til de ulike bruker- og kundegrupper</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• som bedriftsleder utvikle gode arbeidsmetoder for virksomheten, herunder kunne benytte aktuelle digitale hjelpemidler (1)</li> <li>• utvikle gode arbeidsmetoder (2)</li> <li>• reflektere over egen faglig utøvelse og justere denne ved behov (2)</li> </ul>

## 7 LITTERATUROVERSIKT

Nedenfor er en samlet oversikt over kjernelitteratur innen de ulike emnene. Skolens bibliotek vi ha noen få eksemplarer til utlån.

For studenter som ønsker å gå utover obligatorisk litteratur, er det utarbeidet en liste med tilleggslitteratur. Her finnes også oppslagsverk innen emnene. Denne er nedenfor i vedlegg 6.13.

### Kjernelitteratur:

Forfatter og år	Tittel, forlag, ISBN
<b>Emne 1</b>	
Hjertnes, Frode (2009)	Markedsføring, organisasjon og leiing for LØM-fagene. Fagbokforlaget. ISBN 978-82-450-0815-9
Innovasjon Norge	Forretningsmodell <a href="http://www.innovasjon norge.no/no/grunder/ideutvikling/slik-lager-du-en-forretningsmodell/#.VLjWq2fwvDA">http://www.innovasjon norge.no/no/grunder/ideutvikling/slik-lager-du-en-forretningsmodell/#.VLjWq2fwvDA</a>
Sending, Aage (2009)	Økonomistyring for LØM-fagene. Fagbokforlaget. ISBN 978-82-450-0867-8
Innovasjon Norge	Finansiering <a href="http://www.innovasjon norge.no/no/finansiering">http://www.innovasjon norge.no/no/finansiering</a>
Vardal-Lunde, Einar og Barkved, Ola (2011)	Etablering av egen bedrift. Vardal-Lunde AS ISBN 978-82-998724-0-9
<b>Emne 2</b>	
Gunnarson, Jan og Blohm, Olle (2009)	Det Gode Vertskap, ISBN 978-82-519-2444-3
Innovasjon Norge	Håndbok i omdømme og merkevarebygging <a href="http://www.innovasjon norge.no/PageFiles/70635/11215_infoh%C3%A5ndbok_web.pdf">http://www.innovasjon norge.no/PageFiles/70635/11215_infoh%C3%A5ndbok_web.pdf</a>
Innovasjon Norge	Aktuelle virkemidler til videreutvikling av en eksisterende virksomhet eller i arbeidet med utvikling av ny ide innenfor landbruksbasert virksomhet <a href="http://innovasjon norge.no/no/Landbruk/">http://innovasjon norge.no/no/Landbruk/</a>
<b>Emne 3</b>	
Dalland, Olav (2012)	Metode og oppgaveskriving. Gyldendal Norske Forlag AS ISBN 978-82-05-42398-5

## Tilleggs litteratur og aktuelle nettsider

Forfatter og år	Tittel, forlag, ISBN
Aarstrand, Kjetil og Johnsen, Svein (1994)	Bygninger på gardsbruk - Verdier under tak. En ressurs for næringsutvikling. NLH fagtjenesten. ISBN 82-90598-1-3-0
Altinn.no	Starte og drive bedrift
Bakka, Dag og Hårstad, Gunnar O. (2004).	Jaktguiding. Los og fører ved tilrettelagte jakter. Skogbrukets kursinstitutt. Temahefte.
Bodil Nordjore (2012)	Norsk tradisjonsmat på en ny måte. Cappelen Damms forlag AS. ISBN 9788202387150
Bugge, Hans Chr. (2011)	Lærebok i miljøforvaltningsrett. Universitetsforlaget 2011, ISBN 978-82-15-01918-5, I nnføring s.15-38 og Kap 8.
Engen, Einar m.fl (2012)	Kulturminnefondets bidrag sikrer mangfold – eksempler til inspirasjon. Norsk kulturminnefond. ISBN 978-82-998782-2-7
Gardsutvikleren	Veilederen som er laget for deg som vil utvikle eller videreutvikle din bygdeturisme bedrift <a href="http://www.gardsutvikleren.no">http://www.gardsutvikleren.no</a>
Innovasjon Norge	<a href="http://www.innovasjon norge.no/Bygg-en-bedrift/Forretningsplan/">http://www.innovasjon norge.no/Bygg-en-bedrift/Forretningsplan/</a> <a href="http://www.innovasjon norge.no/no/finansiering/">http://www.innovasjon norge.no/no/finansiering/</a>
Kamfjord, Georg (2011)	«Det helhetlige reiselivsproduktet» Fagspesialisten as 2011. ISBN 978-82-992929-7-9; Intro til reiseliv s. 23 – 50, Marked s. 117- 134,
Kamfjord, Georg (2011)	Reisemønster s. 157- 167; Områdets forutsetninger for reiselivsproduktet s. 201-212, Ansvarlig reiseliv (herunder økoturisme) s. 299- 312, Attraksjoner, fysisk tilrettelegging og formidlingsform s. 277- 296
Landbruk- og matdepartementet	St.meld nr 29 (2011 – 2012) Landbruks- og matpolitikken Velkommen til bords., Kap 1,2 og 8 <a href="http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/dok/regpubl/stmeld/2011-2012/meld-st-9-20112012.html?id=664980">http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/dok/regpubl/stmeld/2011-2012/meld-st-9-20112012.html?id=664980</a>
Matmerk <a href="http://www.matmerk.no">www.matmerk.no</a>	Kvalitetssikring i landbruket (KSL) <a href="http://www.matmerk.no/matmerk/ksl">http://www.matmerk.no/matmerk/ksl</a>
Matmerk <a href="http://www.matmerk.no">www.matmerk.no</a>	Veileder for Inn på tunet og skole (under utarbeiding, kommer på Matmerk sine nettsider høsten 2014)
Matmerk <a href="http://www.matmerk.no">www.matmerk.no</a>	Godkjenningsordning Inn på tunet <a href="http://www.matmerk.no/inn-pa-tunet">http://www.matmerk.no/inn-pa-tunet</a>
Matmerk <a href="http://www.matmerk.no">www.matmerk.no</a>	Informasjon om markedstjenester <a href="http://www.matmerk.no/matmerk/Markedstjenester-matmerk">http://www.matmerk.no/matmerk/Markedstjenester-matmerk</a>
Norsk landbruksrådgeving	HMS – krav og aktuelle standarder; <a href="http://www.lhms.no/kurs/detalj/praktisk-hms-arbeid#.U2Dv4Z04VmM">http://www.lhms.no/kurs/detalj/praktisk-hms-arbeid#.U2Dv4Z04VmM</a>
Norsk landbruksrådgeving	<a href="http://www.lhms.no/kurs/detalj/inn-pa-tunet">http://www.lhms.no/kurs/detalj/inn-pa-tunet</a>

Pundsvik, Tor og Storaas, Torstein (2002)	Viltet og landskapet. Fagbokforlaget 2002. ISBN 82-7674-612-8; Menneskets plass og lanbruksøkologiske prinsipper 35-78, Norge som viltland s. 13- 34, Elgen i landskapet s.104- 107, Beveren, nøkkelart og økoingeniør s.174- 181
Skogbrukets kursinstitutt	Nye næringer i skog og utmark. <a href="http://www.skogkurs.no">www.skogkurs.no</a> .
<a href="http://www.byggogbevar.no">www.byggogbevar.no</a>	Her finner du tips om håndverkere og produkter
<a href="http://www.ecotourismnorway.no">www.ecotourismnorway.no</a>	Den norske økoturismeforening. Informasjon om norsk økoturisme
<a href="http://www.hanen.no">www.hanen.no</a>	Info om bygdeturisme, gardsmat og innlandsfiske i Norge. Utvikling, foredling og markedsføring
<a href="http://www.innovasjon norge.no">www.innovasjon norge.no</a>	<a href="http://innovasjon norge.no/no/Landbruk/">http://innovasjon norge.no/no/Landbruk/</a> -
<a href="http://www.lovdatabank.no">www.lovdatabank.no</a>	Landbrukets særlover, Plan- og bygningsloven, Arbeidsmiljøloven
<a href="http://www.lovdatabank.no">www.lovdatabank.no</a>	Naturmangfoldloven, Friluftsløvsloven. Allemannsrett